Paņēma ar atšķirīgo

Mūsdienās brīžiem arī hokejs un Eirovīzija izceļ identitāti un liek priecāties, uzsver etnomuzikologs **Valdis Muktupāvels**, runājot arī par to, cik atvērti ir Dziesmu svētki un kāpēc arī ekonomikā radošums ir svarīgs

INESE LŪSIŅA, FOTO – KRISTAPS KALNS

Etnomuzikologa, zinātnieka un praktiķa Valda Muktupāvela folkoratorijas *Mūsu esmes upes (Rivers of Our Being)* Latvijas pirmatskaņojums, kas 29. oktobra vakarā notiks Latvijas Nacionālās bibliotēkas Ziedoņa zālē, būs Latvijas Kultūras akadēmijas rīkotās starptautiskās zinātniskās konferences *Kultūras krustpunkti XIII* atklāšanas notikums. Valdis Muktupāvels ir Latvijas Universitātes profesors un vadošais pētnieks, pērn kļuvis arī par Latvijas Zinātņu akadēmijas īsteno locekli, un jaunā oratorija ir viņa pētniecisko rezultātu mākslinieciska interpretācija, kas tapusi ES pētniecības un inovāciju programmas *Apvārsnis 2020* finansētā projekta ietvaros. Oratorijas atskaņojumā piedalīsies LKA jauktais koris *Sōla*, tā diriģents Kaspars Ādamsons un neliels orķestris, kurā pats lieldarba autors spēlēs kokles un dūdas. Savukārt konference *Kultūras krustpunkti XIII* ar virstēmu *Robežu pārkāpšana: pētniecība mākslā un māksla pētniecībā* norisināsies no 29. oktobra līdz 1. novembrim Latvijas Kultūras akadēmijā, LKA Teātra mājā *Zirgu pasts* un Latvijas Nacionālajā bibliotēkā.

Pētnieciskas atziņas mākslinieciskā formā – šādi laikam visprecīzāk raksturojama Muktupāvela oratorijas jēga vērienīgā projekta kontekstā, kurā piedalījās Lielbritānijas, Dānijas, Nīderlandes, Grieķijas, Turcijas, Itālijas, Polijas un Latvijas universitātes, pētnieciski institūti, muzeji un citas organizācijas. Multimediālos iestudējumos kopā ar Heriota–Vata universitātes (Lielbritānija, Edinburga) un Latvijas Kultūras akadēmijas studentiem *Mūsu esmes upes* atklāj Eiropas kultūras mantojuma tradicionālās un mūsdienīgās izpausmes.

Gadu gaitā ik pa laikam izpaudies arī kā komponists, tostarp oratorijas žanrā (*Pārcēlājs*, 2004.) Kā nonāci līdz zinātniskam darbam mūzikas valodā?

Tieši tāds bija manas līdzdalības galvenais uzdevums šajā starptautiskajā augstskolu sadarbības projektā, kurā piedalījās 12 partneru no desmit zemēm. Bija dažādas darba grupas: vieni ņēmās ar kulināro mantojumu, citi ar muzejiem, vēl citi – ar interneta resursiem. Bet visu vienoja tēma *Eiropas identitātes un to reprezentācija*. Latvijas Kultūras akadēmija kopā ar Heriota–Vata Universitāti Skotijā pārstāvēja performatīvo aspektu. Šīs grupiņas vadītājs bija šīs universitātes profesors Ulrihs Kokels. Zinot par manu darbošanos ar mūziku, viņš pavaicāja: vai es piekristu, ja šī būtu pētniecība caur radošo darbību? Protams, teicu «jā». Izrādījās, ka šī ideja bija viens no piesaistošajiem iemesliem, kāpēc projekts vispār dabūja finansējumu. Konkurss bija milzīgs. Bija ap 60 pieteikumu, no kuriem šis bija vienīgais, kuram paveicās.

Paņēmāt ar pārsteigumu?

Tieši tā, ar atšķirīgo, taču domāju, ka tas uzrunāja tīri emocionāli, ieinteresējot: paga, paga, kas tad tur beigās būs? Protams, bija ļoti kvalitatīvi uzrakstīts pieteikums.

SARGIES TIRGUS! «Visbīstamākais ir mēģinājums tirgus vajadzībām pakļaut kultūru un izglītību. Tieši otrādi, attīstība notiek tad, ja attīstās kultūra. Ja kultūras nav, arī tirgus zaudē savu jēgu,» brīdina Valdis Muktupāvels

Eiropas identitāšu izpausmes ir ļoti plašs lauks: no dziesmām un dejām līdz sautētiem kāpostiem un desiņām Ziemassvētkos.

Protams, tas viss kopā. Heriota–Vata universitātes zinātnieki pētīja festivālus. Latvijas Kultūras akadēmijā tika pētīta Dziesmu un deju svētku kustība kā process. Apsverot, kā veidot savu darbu, domas mainījās, taču bija skaidrs, ka Eiropu iedomājos kā ūdeņu tīklu. Upes, kuras plūst, ir mainīgas, un tajā pašā laikā tās ir savstarpēji saistītas un visas ietek jūrā, vienotajā pasaules okeānā. Tieši tāpat gan atšķirīgi, gan savā starpā saistīti ir cilvēki upju krastos. Izsenis ir bijuši gan tirdzniecības, gan valodu un visādi citādi sakari. Līdz ar to sapratu, ka tēlaini mums būs upes, kuras reprezentē noteiktus reģionus. Tā iznāca Ziemeļu upe, Austrumu upe, Dienvidu upe un Rietumu upe.

Un kur tad mūsu likteņupe Daugava vai teiksmainiem mītiem apvītā vāczemes Reina?

Vienu brīdi domāju arī par konkrētām upēm, taču Eiropā vienīgi Donava tek cauri daudzām valstīm. Pārējās ļoti retos gadījumos plūst caur trim, bet parasti – divām vai atrodas tikai vienā valstī. Paliku pie iedomātām upēm. Gribējās radīt arī neeksistējošas valodas, kuras lingvistiski skaniski atspoguļotu dažādiem reģioniem raksturīgo. Piemēram, ziemeļniecisku skanējumu. Vērsos pie dzejnieces Ineses Zanderes, taču viņa tobrīd bija ļoti iegrimusi savos projektos, un es sapratu, ka būs vien jādomā pašam. Nekas nav tik skaists kā autentiska tradīcija. Tas kļuva par principu: ņēmu autentiskas tradīcijas kā kodoliņus, ap kuriem apaudzēju visu pārējo. Katrā upē izvēlējos iekļaut trīs mazās tradīcijas. Piemēram, votu tradīciju. Bet domāju, ka lielākā daļa cilvēku droši vien pat nezina, kas tie voti ir.

Atzīšos, es arī nezinu. Tad kas viņi ir?

Viena no Baltijas somugru mazajām tautiņām. Pat vēl mazāka par lībiešiem. Savukārt Austrumu reģionu oratorijā atklāj Polijas kalniešu savdabīgā mūzikas kultūra. Francijas bretoņi, kuri arī ir pārstāvēti šajā folkoratorijā, ir daudz plašāk zināmi. No Itālijas, piemēram, izvēlējos Sardīniju ar tās atšķirīgo kultūru. Grieķiju pārstāv Epirus novads, kas atrodas Grieķijā un Albānijas dienvidu daļā. Esmu izmantojis mūzikas materiālu, kas nācis no Albānijas dienvidu daļas grieķiem.

Loģiski gaidīt, ka folkoratorijā spēlēs pasaules tautu instrumentu orķestris?

Nē, galvenais ir koris. Muzicēs arī klasisko instrumentu kameransamblis, kam piebiedrosies kokle un dūdas, kuras spēlēšu pats. Mērķis nav rādīt tradīcijas autentiskā veidā, taču tradīcijas ir tas kodols, kas veido oratorijas centru. Ir arī ievads, kurā izmantots Rabindranata Tagores dzejas teksts. ›

SKANĪGĀ ZINĀTNE. Akadēmiskais darbs Latvijas Universitātē paņem pilnu darba laiku, tāpēc Valdis Muktupāvels īpaši priecājas par brīžiem, kad ir iespēja pamuzicēt. Spēlējot kokli, tapušas četras programmas kopā ar Rīgas saksofonu kvartetu. Novembrī viņš kopā ar sievu Rūtu Muktupāvelu sniegs 16 koncertu latviešu kopienās ASV un Kanādā

Atšķirībā no citiem līdzīga veida sacerējumiem, šeit ir arī reflektīvā daļa – rečitējami teksti, kurus radījuši CoHERE grupas zinātnieki. Daži teksti ņemti jau no agrāk tapušiem viņu darbiem, citi ir speciāli veidoti oratorijai. Teksti vēstī par Eiropas identitāti, par multikulturālisma aspektiem, par kultūru mijiedarbību, par to, cik svarīga (vai maznozīmīga) ir identitāte... Šos tekstus lasīs paši to radītāji, zinātnieki, kuri speciāli ieradīsies no Skotijas un Anglijas.

Tie nebūs tik sarežģītā zinātniskā valodā, ko grūti saprast ikdienas cilvēkam?

Teksti ir angļu valodā, un būs publicēti arī bukletiņā. Tie netiek lasīti kā zinātniskā konferencē, bet sasaistē ar mūziku paši kļūst par skaņdarba daļu. Oratorijas pamatdaļas izpilda koris ar instrumentālo ansambli, savukārt rečitējošās daļas ir klavieru pavadījumā. Tātad uzreiz atšķirīgs skanējums, cita pasaule, kas citādi novietota arī telpā. Vajadzētu veidoties vairākdimensiju saspēlei, kurā zinātniska refleksija sasniedz mākslas līmeni. Domājot par žanra apzīmējumu, daudz šaubījos. Skaidrs, ka mans darbs neatbilst klasiskam oratorijas definējumam. Šī ir folkoratorija.

Pētīt un pārtulkot mākslas valodā dažādas dabas parādības, kultūru sadursmes, bioloģisko organismu struktūras u. tml. šodien ir ļoti populāri. Ērika Ešenvalda *Ziemeļu gaisma* un *Vulkānu simfonija;* lietuviešu klasiķa Broņus Kutaviča oratorijas par kultūru konfliktu vēstures griežos, spāres bioloģiskā mūža izskaitļojums stīgu kvartetā ir tikai daži piemēri.

Jā, atceros – gada mēneši, nedēļas un dienas bija atskaites punkti, kas veidoja mūzikas formu. Pētniecība caur radošo pieredzi var dot ļoti interesantus mākslinieciskos rezultātus. Es domāju par to, ko varam runāt par Eiropu kultūras ziņā. Nav tādas Eiropas kultūras vispār. Bet mums ir dažādi cilvēki, kopienas, grupas, slāņi. Tie ir ļoti atšķirīgi, un Eiropas kultūrā atšķirība ir pašvērtība. Pat valodu dialekti Eiropā ir vērtība, savukārt Amerikā indiāņu valodas vēl pirms gadiem trīsdesmit neuzskatīja par vērtību.

Bet kā tad ar sistemātiski daudzināto, universālo definējumu – Eiropas kristīgā kultūra?

Paldies Dievam, ikvienā kultūrā ir abi šie aspekti: universālais – tas, kas mums, cilvēkiem, ir vispār raksturīgs, un atšķirīgais. Piemēram, rotaļāšanās un muzikālā darbība cilvēkiem piemītoša ir jau pēc būtības, bet, kādā formā tas izpaužas, jau ir vietējā lieta. Pateicoties universālajam, mēs izjūtam kopību. Izjūtam, ka kaut kas mūs vieno, taču vienlaikus ar prieku arī atšķiramies – līdz pat indivīda līmenim. Mēs zinām lielās Eiropas nācijas un to, kāds ir viņu devums klasiskajā kultūrā, bet arī mazās tautas, etniskās grupas kaut ko nozīmē, kaut ko dod klāt. Laiku pa laikam viņu nozīme pat ir ļoti liela. Piemēram, sāmu mūzikas koncerti pēdējā laikā ļoti daudz notiek ārpus viņu pašu apdzīvotajām teritorijām. Man oratorijā arī ir viens tāds sāmu pieskāriens – joikošanas manierē veidota kompozīcija. Eiropas daudzās etniskās grupas vienā oratorijā nav iespējams parādīt. Bija jāveido izlase.

Kā dienvidu upē starp Sardīniju un Grieķiju iemaldījies Mocarts?

Slavenais Mocarta rondo *Alla Turca* jeb vienkārši *Turku maršs 11* (La mažora) klaviersonātes trešajā daļā lika man domāt: iespējams, ka viņš ir dzirdējis, kā skan turku militārā *mehter* mūzika. Tātad turki kaut kādā veidā ir ietekmējuši Eiropas kultūru. Tā ir, jo Eiropas klasiskā mūzika no Tuvajiem Austrumiem ir mantojusi gandrīz visus instrumentus. Sāku domāt: kā varētu skanēt šī turku mūzika? Izejot jau no Mocarta *Alla Turca*, izveidoju *mehter* mūziku. To spēlē metāla pūšamie, mēlīšu pūšamie un jaudīgas perkusijas. Šī ir mana versija par to, ko varētu būt dzirdējis Mocarts, pirms komponēja slaveno sonātes maršu.

Slaveno tēmu pazīt varēs?

Zinātāji pazīs šo tēmu, taču tā ir transformēta atbilstoši *mehter* mūzikas kanonam. Tev noteikti būs interesanti dzirdēt, kā tas skan.

Kāda ir un būs oratorijas skatuves dzīve?

Mūsu esmes upes ir mākslas darbs. Bijuši jau divi koncerti. Pirmatskaņojums notika Ņūkāstlas universitātē pagājušā gada 1. decembrī ar šīs universitātes mūzikas fakultātes studentu spēkiem un dažiem uzaicinātiem profesionāļiem. Bija ap trīssimt klausītāju. No Latvijas kopā ar mani piedalījās mana sieva Rūta Muktupāvela (kultūras antropoloģe, mūzikas izpildītāja, Latvijas Kultūras akadēmijas rektore – I.L.). Viņa dziedāja vairākus solo, un dziedās arī tagad, gaidāmajā koncertā. Es spēlēju kokles un dūdas. Publika uztvēra to kā mākslas darbu, nāca un dalījās savās izjūtās. Zinātnieki teica, ka viņiem bijis ārkārtīgi interesanti klausīties arī tekstus. Bet vēlreiz uzsveru, tā nav konference. Tekstu lasīšana ir gandrīz repošana, ko veic zinātnieki. Otrs koncerts (oficiālais pirmatskaņojums) notika Edinburgas *Scottish Storytelling Centre*. Rīgā būs trešais un pagaidām arī pēdējais koncerts. Būs arī vizualizācijas – videomāksla par plūstošo, kustīgo ūdeņu tēmu. Vizualizāciju līdz šim nebija. Projekts attīstās. Nedaudz mainās arī muzikālā interpretācija. Kultūras akadēmijas korim *Sõla* un diriģenta Kaspara Ādamsona sapulcētajam orķestrim piepulcēsies arī trombonists Džons Kenijs no Skotijas, turklāt viņam būs līdzi ķeltu karniks – metāla taure ar zvēra galvu. Viņš spēlēs arī gliemežvāku – no ūdeņiem nākušu instrumentu. Perkusiju grupu papildinās bodhrans jeb baubens – ķeltu rāmja bungas.

Iebilstot «sausās», racionāli izskaitļotās, intelektuālās un emocionāli saviļņojošās mūzikas pretstatīšanai, viens no vecajiem Mūzikas akadēmijas profesoriem mēdza runāt par apgaroto intelektu.

Es tam ļoti piekristu, jo lielas muzikālas formas jebkurā gadījumā prasa zināmu pieredzi, zināšanas un intelektuālu, kā arī emocionālu līdzdarbošanos. Tas nav tikai racionālais, sausais. Man ļoti patīk sintētiskās formas, kur ir daudz kas kopā.

Vari teikt, ka ar daudzo Eiropas mazo tautu identitāti un kultūru esi uz tu?

Ar tām, īpaši ar Ziemeļeiropas materiālu darbojos mūzikas antropoloģijas studiju kursos Latvijas Universitātē un Kultūras akadēmijā. Lielā mērā tuvinājusi arī personiskā pieredze, braucot uz

DRĪZĀK IR JĀBRĪNĀS PAR CILVĒKIEM, KURI JOPROJĀM IZJŪT, KA KOPUS DZIEDĀŠANA IR CITĀDA VĒRTĪBA

zinātniskajām konferencēm, kur (īpaši etnomuzikoloģijas konferencēs) bieži klātesoša ir arī praktiskā muzicēšana. Tādā veidā esmu diezgan labi iepazinies gan ar somu un norvēģu, gan īru un skotu tradicionālo kultūru. Tā ir joma, kur jūtos labi. Es to pazīstu, jūtu tendences un domāju arī par interpretācijas iespējām. Ja poļu kalnieši izdzirdētu mūsu interpretāciju, viņiem būtu zināms pārsteigums. Oratorijas daļai, ko esmu nosaucis *Iemīļotās āres,* pamatā ir kalniešu balāde par vietējo varoni Janušeku, poļu Kaupēnu, kuram kalnu daba dod spēku dzīvot romantizēta laupītāja vientuļnieka dzīvi. Kalni viņam ir kā tēvs, koki – kā māte, bet strauti – sieva. Parasti šī balāde skan stīgu grupiņas pavadījumā, bet mums ir pamatīgs metāla pūšaminstrumentu trio – taures ar saviem virstoņiem uzbur kalniem raksturīgu skaņu ainavu un parāda, ka aiz šī visa ir kāds konflikts.

Kāds visam apkopojumam ir virsuzdevums?

Nonākt pie Eiropas identitātes. Lai oratorijas atsevišķās daļas savā starpā saskanētu, bija vajadzīgs arī saskanīgs instrumentārijs. Tāpēc neaizrāvos ar specifisku etnisko skaņurīku meklēšanu. Ziemeļu upei izmantoju kokli, jo tas ir reģionu raksturojošs instruments – kopīgs somiem, karēļiem, votiem, latviešiem, igauņiem, lietuviešiem. Domājot par Austrumu upi, man likās diezgan svarīgi ieviest nelielu klezmeru piesitienu. Un klezmeru raksturīgs instruments vispirms ir klarnete. Tā ir manis paša radīta instrumentāla kompozīcija, taču klezmeru garā.

Vai mūzikas tirgū ļoti pieprasītā pasaules mūzika (*world music*), kura sapludina etniskās tradīcijas ar izklaides mūziku, palīdz ieinteresēt moderno cilvēku par tradicionālo kultūru?

Pasaules mūzika ir vistīrākā komercija, kurā ieplūst kaut kas ar etniskām iezīmēm. Tur ir tirgus un tirgus dzelžaini diktē noteikumus. Tur nevari iet ar tīru, autentisku tradīciju. Tai jābūt īpašā iepakojumā. Cita lieta, ja rodas kaut kas principā jauns. Man ir svarīgs radošums, kas ir sakņots tradīcijā, jo tas faktiski turpina tradīciju. Bet bieži vien tiek izmantoti primitīvi, prasti līdzekļi. Piemēram, kaut ko iesamplē, ieliek ar sintezatoru veidotā rāmītī. Tas ir vieglākais ceļš. Būtībā tā ir noplicināšana. Tā ir kultūras vides noplicināšana. Bet tirgus to dara. No tā izvairīties nevaram. Tomēr arī šajā tirgū parādās radošas lietas, un tas ir pozitīvais, ko pasaules mūzika dod. Daudz vairāk gan ir vienkārši iešana peļņas virzienā.

Dziesmas un ieražas iet zudībā, tehnikas progresam mainot cilvēku darbu, sadzīvi, komunikāciju? Piemēram, malšanas dziesmas...

Šāda veida pieeja – folkloras nāves teorija – bija, kamēr uzskatīja, ka tradīcijas ir kaut kas nemainīgs un kā tādas arī tiek pārmantotas. Šobrīd lielākā daļa pētnieku un praktiķu pieņem citādu tradīcijas definīciju: tradīcija ir mehānisms, ar kura palīdzību tiek pārmantotas zināšanas un prasmes. Maiņa ir dabiska, jo vide un apstākļi mainās, līdz ar to tradīcija vairs nevar būt tāda, kāda tā bija. Tā vairs nav sastingusi. Ja kaut kas ir sastindzis, tad tā vairs nav tradīcija. No šī viedokļa vispār nevar runāt par folkloras nāvi, jo mutvārdu tradīcija ir produkts, kas visu laiku rodas, pastāv un nemitīgi mainās. Protams, kopš vairs nav rokas dzirnavu, malēju dziesmas pastāv tikai kā atmiņas un dokumentētas aizceļo uz folkloras krātuvi un komponistu darba galdiem. Funkcija jau ir pavisam cita: tā ir profesionāla, autora radīta kompozīcija neatkarīgi no tā, vai komponists šo melodiju nosapņojis vai to piespēlējušas mūzas.

Vai vari iztēloties, piemēram, programmētāju vai šoferu dziesmas? Specifisku cunftes anekdošu gan netrūkst.

Tas vieglums, ar kādu cilvēks šodien tiek pie skanošas mūzikas, ko var klausīties pat savā viedtālrunī, izslēdz tiešo darbību. Šodien drīzāk ir jābrīnās par cilvēkiem, kuri joprojām izjūt, ka kopus dziedāšana ir citāda vērtība, kuru nevar aizstāt tikai ar klausīšanos.

Kori taču joprojām pastāv!

Bet ne visur. Mums koru kultūra ir diezgan spēcīga, un es domāju, ka tas ir Latvijai ļoti nozīmīgs resurss. Resurss ne tikai mūzikas pasaulei. Tas ir vispār sabiedrības resurss. Latvijas Kultūras akadēmijas pētījumā par Dziesmu un deju svētku procesu bija izpētīts arī, kāda ir sabiedrības iesaistītība – no aktīvas piedalīšanās līdz pasīvajai iesaistei, kad cilvēki varbūt tikai kaut ko redzējuši televīzijā. Izrādījās, ka saskarē ar Dziesmu svētku tradīciju ir vairāk nekā 90 procenti Latvijas cilvēku.

Savulaik tu iekustināji asu domu apmaiņu, pavēstīdams, ka Dziesmu svētki ir raksturīgi totalitāra režīma valstīm.

Tas šķietami ir pretrunā, jo Latvija ir demokrātiska valsts, un mums tomēr ir Dziesmu svētki. Bet, skatoties vēsturiski, mūsu Dziesmu svētki iesākās Krievijas impērijā un kļuva diezgan masveidīgi padomju laikā. Tieši padomju laikā svētki pieauga līdz tam apjomam, kādi tie ir tagad – ar 12 000 dziedātāju un vēl lielāku kopkori, un arī Deju svētkiem. ›

Izšķiroši nozīmīga bija vācvalodīgās Eiropas ietekme. Bez tās Dziesmu svētku nebūtu. XIX gadsimta sākumā Vācijā, Austrijā un Šveicē jau bija kori un dziedāšanas biedrības. Interesanti, ka tas vienlaikus bija gan Austroungārijas impērijā, gan Šveicē, kas bija brīva valsts. Taču dziedāšanas svētki šajās zemēs nekļuva par tik ļoti masveidīgiem, jo pietrūka nācijas apvienošanas idejas, kāda bija latviešiem un igauņiem. Mūsu nācijas vienotības ideja attīstījās uz Krievijas impērijas fona. Totalitārajā padomju valstī vajadzēja īpaši plānot un rīkot masu pasākumus, bet te jau bija gatavs! Atlika tikai nomainīt repertuāru.

Interesanti, ka šodien Dziesmu svētki nav mazinājušies. To izskaidrot nav vienkārši. Pats galvenais – Dziesmu un deju svētkiem šobrīd ir ļoti individualizēts raksturs. Piemēram, gājienā sevi pārstāv ikviens novads. Tas nav vienas lielas zemes varenību reprezentējošs gājiens. Arī virsdiriģenti milzīgā kopkora priekšā nav totalitāri vadītāji, bet ir dziļi cienīti cilvēki, kuri izpelnījušies godu būt šajā tribīnē. Attiecības ar kori viņiem ir ļoti siltas, dzīvas. Koris slavina virsdiriģentu, viņš pateicas korim. Tas dod neformālo, sirsnīgo atmosfēru, kas ļauj šādai dziedāšanas formai pastāvēt arī turpmāk. Studenti man bieži jautā: cik atvērti ir mūsu Dziesmu svētki? Tā nav problēma. Var piedalīties arī ārzemnieki – lūdzu, esi klāt! Tev ir iespēja dziedāt pasaulē lielākajā korī. No tevis tiek prasīts, lai iemācies repertuāru. Nez vai totalitārā sistēmā tāda atvērtība būtu.

Jūties vairāk kā zinātnieks vai mūziķis?

Profesionāli pārsvarā darbojos kā zinātnieks. Viens no pēdējiem lielākajiem pētījumiem rezultējās ar biezu monogrāfiju par mūzikas instrumentiem Latvijā. Tā ir viena no manām lielajām tēmām, pie kuras esmu strādājis daudzus gadus. Akadēmiskais darbs Latvijas Universitātē paņem pilnu darba laiku, un es priecājos par tiem brīžiem, kad man ir iespēja pamuzicēt. Tādu nav daudz. Sākot no 2012. gada tapa veselas četras programmas kopā ar Rīgas saksofonu kvartetu. Tā bija aktīva muzicēšana. Uzstājamies arī kopā ar sievu Rūtu Muktupāvelu.

Viena ļoti jauka uzstāšanās bija pērn senās mūzikas festivālā Stokholmā. Rīkotāji vēlējās, lai festivālā ieskanētos arī kokles. Izveidojām veselu koncertprogrammu – gan spēlējām, gan dziedājām. Līdzīga uzstāšanās bija arī Cēsu koncertzālē. Bet šāds koncerts ir viens gadā. Šoruden viss novembris mums ar Rūtu paies koncertēšanas un lekciju lasīšanas zīmē ASV un Kanādā. Esam uzaicināti 16 uzstāšanās vietās latviešu kopienās. Lekcijas studentiem sniegsim Vašingtona Universitātē Sietlā.

Latvijā par identitāti mēdz runāt raižpilnā izteiksmē: jānosargā, it īpaši valoda. Tavuprāt, ir pamats satraukumam, ka mūsu valoda un identitāte ir apdraudētas? Latvieši neizzudīs?

Procesi, kas ietekmē identitāti, mūsdienās ir mainījušies. Identitātes ēkai, kas tika uzkonstruēta tad, kad veidojās Latvijas nācija un valsts, bija citi stūrakmeņi. Mūsdienās brīžiem arī hokejs, pludmales volejbols un Eirovīzija izceļ identitāti un liek priecāties. Tomēr viens no galvenajiem identitātes nesējiem ir valoda. Tā ir valsts valodas statusā, bet ir būtiski, cik daudz pašiem valodas lietotājiem rūp, lai tā būtu skaista, tīra. Cilvēki vairs nelieto tik bagātu leksiku arī tāpēc, ka lasīšanu nomainījusi vizuālā informācija internetā. Dabiski, valoda transformējas. Vai tas ietekmē identitāti? Jā, tas, protams, ietekmē to identitātes konstrukciju, kas bija izveidota pirms kāda laika.

Kaut kāda saplūšana notiek arī globāli. Dažādu zemju jaunieši savā starpā saprotas daudz labāk nekā ar vecākām paaudzēm savā zemē. Studenti dodas pie citiem studentiem un izjūt kopīgu noteiktas sociālas un vecuma grupas identitāti. Tikko divas reizes biju pie Vācijas latviešiem (uz baltiešu Vienības dienas svinēšanu un kokļu dienām). Redzēju, ka jaunā emigrācija ļoti interesējas par latviskajām lietām. Viņiem tas ir ne tikai instruments, bet arī latviskuma izpausme. Nevar teikt, ka mums ir zuduši pilnīgi visi, kas emigrējuši. Viņiem latviskums nav tukša skaņa.

Kas notiek Latvijā? Man mijas gaišas nākotnes vīzijas ar ne tik pozitīvām, jo reizēm ir sajūta, ka ļoti viegli notiek pakļaušanās dominējošajai kultūrai. Studentu sarunās manā fakultātē var dzirdēt ļoti daudz anglicismu: puse vārdu jau ir angliski, kam pievilkti diezgan bēdīgi latviešu vārdi. Kad dominējošā bija krievvalodīgā kultūra, notika pakļaušanās tai, bet tagad – amerikanizētai angļuvalodīgai kultūrai. Cik lielā mērā šie virzieni ir destruktīvi, grūti pateikt. Manuprāt, kultūra ir tas pamatakmens, kas identitāti noturēs.

Tātad – jāsargā kultūra? No kā?

Visbīstamākais ir mēģinājums tirgus vajadzībām pakļaut kultūru un izglītību. Valsts politikas līmenī uzskatīt, ka tirgus ir vienīgais, ar kura palīdzību notiek attīstība. Tieši otrādi, attīstība notiek tad, ja attīstās kultūra. Ja kultūras nav, arī tirgus zaudē savu jēgu. Ekonomika arī neattīstīsies. Racionāli to ir grūti izskaidrot. Ir cilvēki, kuri uzspiež racionalizētās ekonomikas diktātu. Tas ir bīstami. Tas var iznīcināt tautu.

Pēc kultūras ministra Naura Puntuļa (NA) iniciatīvas izveidota darba grupa šobrīd izvērtē Latvijas mūzikas un mākslas skolu atbilstību darba tirgus pieprasījumam. Savukārt Izglītības un zinātnes ministrijas pārziņā esošās skolas, kurās padziļināti māca kādu mācību priekšmetu, par to vairs nesaņems papildu finansējumu.

Totalitārā sistēmā sporta skolās pulciņos gatavoja profesionālus sportistus, atlasot spējīgākos, un arī mūzikas skolu uzdevums bija gatavot profesionāļus. Nodarbošanās ar sportu, ar mūziku ir vajadzīga pilnīgi visiem. Naivi cerēt, ka ar to nodarbosies ģimenēs, mājās. Skola paliek vienīgā vieta. Ja cilvēks nav darbojies mākslās, viņā vairs nav radošuma. Tāds cilvēks tiek nolemts diezgan nožēlojamai, neveiksmīgai tālākajai eksistencei. Radošums vajadzīgs ne tikai kultūrā, bet arī ekonomikā, datorzinībās un citās jomās. Tas ir fundamentāls jautājums. Mums vēl, paldies Dievam, ir diezgan plaša mūzikas skolu sistēma, un tur māca daudzus bērnus.

Nu arī tur iesaka atlasīt talantīgākos, lai lietderīgāk izmantotu finansējumu.

Es atkal teiktu, ka šajā lietā vajag vairāk likt naudu iekšā, jo atdeve būs daudz, daudz lielāka. Protams, tā nebūs tūlītēja, bet tā mēs nodrošināsim valsts ilgtspēju. Viņi būs arī tie cilvēki, kuriem būs patstāvīga domāšana, viņiem būs idejas jebkurā sfērā, viņi pratīs strādāt komandā, varēs piedalīties ar plusa pienesumu. Ja cilvēki nebūs radoši, tad ir cauri. Tad viņi nolemti ierobežotai eksistencei.

Daudzus paraugus meklējam attīstītajās zemēs. Piemēram, Dānijā, Norvēģijā, arī Kanādā vispārizglītojošās skolās ļoti daudz darbojas ar mūzikas instrumentiem – mācās spēlēt ģitāru, ir rokgrupa, pūtēju orķestris, varbūt arī tautas mūzikas grupa. Lielākā daļa iesaistās. Tiem, kuri iemācījušies spēlēt mūzikas instrumentu, ir pilnīgi cita domāšana. Viņiem arī matemātikā ir daudz labāki rezultāti. Tas ir vispārzināms. Mēs būtu ieguvēji, ja varētu to arī skaitļu valodā pierādīt ļoti šauri tehnokrātiski domājošiem cilvēkiem, kuri bieži nonāk pie vadības stūres. Tas, ka šobrīd virsroku ņem citāda veida domas, ir traģiski. Tas gan var mūs novest tuvu tai robežai, kad nācijas pastāvēšana kļūst bezjēdzīga.

Bet ja «naudas ir tik, cik ir»... Tam spilgta ilustrācija ir ilgā cīņa par pedagogu atalgojuma palielināšanu.

Tā ir nabagu psiholoģija. Tā nedrīkst būt. Vienkārši ir jādara. Sabiedrībai ir jāatveseļojas, bet padomju mantojums domāšanā ir smags un vēl stiprs – paviršība, korupcija, zagšana. Tas ir dziļi asinīs iekšā. Ne velti Vecajā derībā lasām, ka bija jānomainās vismaz trim paaudzēm, lai atbrīvotos no Ēģiptes verdzības jūga. Ja paaudze nomainās 25 gados, tad... Cerams, ka Latvijas atveseļošanās notiks ātrāk. Nepieciešama atbildība: lietu novest līdz galam, problēmu atrisināt, nevis tikai pāriet uz citu amatu. Bet šīs ir lietas, ko sabiedrība risina. Mums šobrīd ir ļoti progresīvs prezidents. Notiek acīmredzama virzība uz normālu, civilizētu, eiropeisku sabiedrību.

Ko pēti tagad?

Ļoti interesanti man šķiet tas, kā tradicionālie instrumenti dzīvo mūsdienu kultūrā. Kokles, dūdas. Interesanti, ka tie iegājuši ciešā mijiedarbē ar dažādām kultūras sfērām: kokles kļuvušas par elektriskajām koklēm, kokles spēlē rokgrupā un arī pavadot dziedāšanu ģitāras vietā. Pēdējais muzikālais albums *Trejdeviņi koklētāji*, kurā pats esmu piedalījies, apkopo visdažādākos veidus, kādās mūzikās kokle iekļaujas. Mans jaunākais pētījums (kuru vēl neesmu publicējis, bet jau ir pieņemts tradīciju pētniecībai veltītā starptautiskā žurnālā) ir par to, kā Baltijas zemēs notiek dūdu renesanse. Izrādās, tas lielā mērā ir atkarīgs no vietējiem apstākļiem, no zinātnieku pētījumiem un arī no tā, cik labi šī tradīcija ir fiksēta. Zināms, ka dūdas te bijušas izplatītas viduslaikos, bet trūkst konkrēti pierakstītas dūdu mūzikas. Tāpēc dūdu attīstība šobrīd aiziet uz fantazēšanas pusi. Viena no veiksmīgākajām mūsu tautas mūzikas precēm ir *Auļi*. Bet, ja paskatāmies, cik daudz tur ir no tradīcijas? Ļoti maz. Ne velti viņi sevi nesauc par folkloras vai tradicionālās mūzikas grupu, bet ir «dūdu un bungu mūzika» no Latvijas. Viņi jau sen ir starptautiskajā tirgū. Viens pētnieks Lietuvā ir izpētījis, ka dūdas tur iemaldījušās kā aizgūts instruments. Procesi ir ļoti interesanti. Jātur roka uz pulsa, kas notiek. Pašlaik pētu folkloras kustību. Vajadzētu lielāku apkopojošu darbu, jo tā ir ļoti nozīmīga mūsu kultūras vēstures daļa, kas sevi realizēja arī kā antisovjetiska kustība. Bet kā līdz tam nonāca? ●

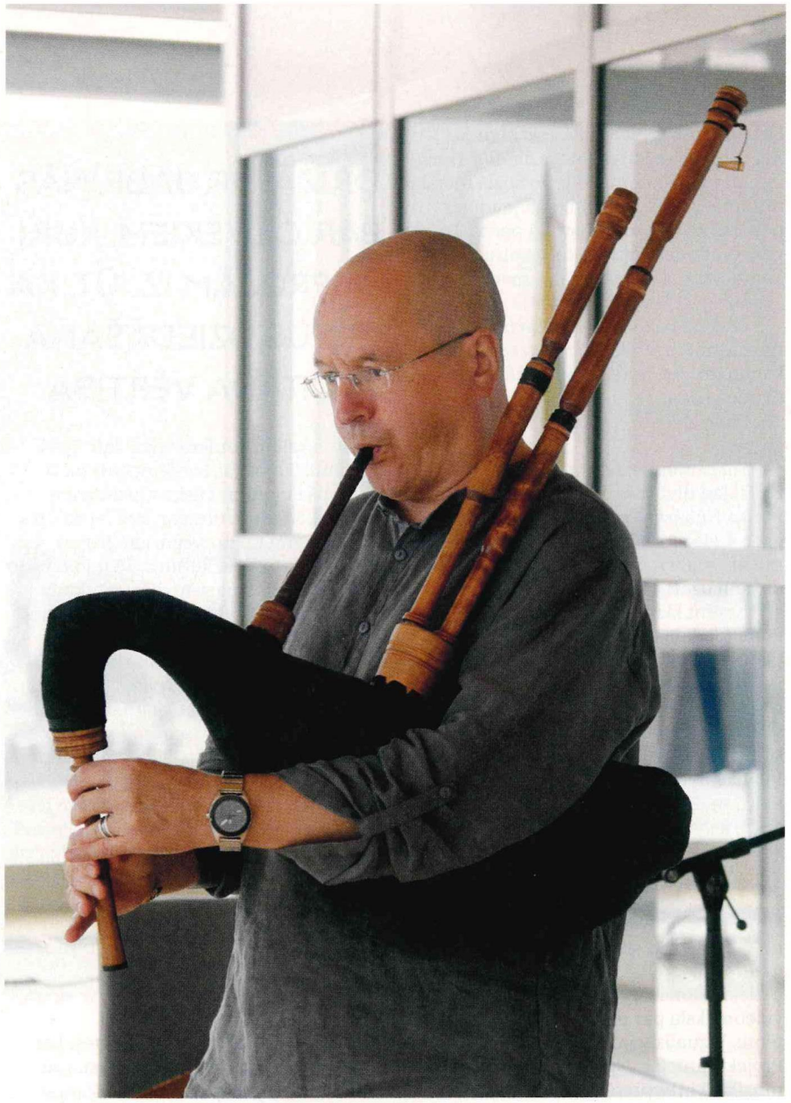

FOTO – LETA

ATSLĒGA IR RADOŠUMS. Tiem, kuri iemācījušies spēlēt mūzikas instrumentu, ir pilnīgi cita – radoša domāšana. Viņiem arī matemātikā ir daudz labāki rezultāti. Viņiem būs patstāvīga domāšana un idejas jebkurā sfērā, viņi arī pratīs strādāt komandā

